МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра біохімії та біотехнології
Кафедра охорони праці та фізики

«Затверджую»
Завідувач кафедри
_____(Л.В. Бондарчук)
_____
«10» 06 _____2020 р.

«Затверджую»
Завідувач кафедри
_____(С.В. Хурсенко)
«02» 06 _____2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

ВБ 5 Охорона праці в галузі і цивільний захист

Спеціальність: **192 "Будівництво та цивільна інженерія"**

Другий рівень (магістерський) вищої освіти

Освітня програма: **"Будівництво та цивільна інженерія"**

Факультет: **Будівельний факультет**

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни **«Охорона праці в галузі та цивільний захист»** для студентів за спеціальністю - 192 "Будівництво та цивільна інженерія".

Розробники:
канд. с.-г. наук, доцент Кисельов О.Б.(_____)

к.т.н., доцент Василенко О.О. (_____)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри охорони праці та фізики. Протокол від «09» червня 2020 р. № 8. На засіданні кафедри біохімії та біотехнології. Протокол від "16" червня 2020 року № 11.

Завідувач кафедри охорони праці та фізики _____ **(С.М. Хурсенко)**

Завідувач кафедри біохімії та біотехнології _____ **(Л.В. Бондарчук)**

Погоджено:

Гарант освітньої програми _____ (В.В. Душин)

Декан факультету промислового та цивільного будівництва _____ (М.В. Нагорний)
за якого працюють викладачі дисципліни

Декан біолого-технологічного факультету _____ (В.О. Опара)
до якого належить кафедра

Декан інженерно-технологічного факультету _____ (М.Я.Довжик)
до якого належить кафедра

Методист відділу якості освіти, ліцензування та акредитації _____ (Н. Торсунік)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 13. 07. 2020 р.

© СНАУ, 2020 рік
© Кисельов О.Б. 2020 рік

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: (шифр і назва) – 19 «Архітектура та будівництво»	*Нормативна*	
Модулів – 2	Спеціальність: (шифр і назва) – 192 «Будівництво та цивільна інженерія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 6		2020-2021-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: *(назва с)* (назва)		Курс	
		1	
		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		2	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 1	Освітній ступінь *магістр*	30 год.	___год.
		Практичні, семінарські	
		30 год.	___год.
		Лабораторні	
		___год.	-
		Самостійна робота	
		30 год.	___год.
		Індивідуальні завдання:	
		___год.	
		Вид контролю:	
		Модульні: письмові, тестування, усне опитування, захист рефератів; *СРС:* тестування, перевірка	-

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання спеціалістів – 65,00/35,00 (60/30)

2.Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у майбутніх фахівців (спеціалістів та магістрів) умінь та компетенцій для забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також з урахуванням нормативної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці у конкретній галузі.

Завдання: забезпечення гарантії збереження здоров'я і працездатності працівників у виробничих умовах конкретних галузей господарювання через ефективне управління охороною праці та формування відповідальності у посадових осіб і фахівців за колективну та власну безпеку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати :

- нормативно-правову базу охорони праці в галузі;
- функціональні обов'язки, права і відповідальність керівників щодо створення і забезпечення здорових і безпечних умов праці у певній галузі виробництва;
- роль служби охорони праці, трудового колективу та профспілок в СУОП;
- функції та задачі управління охороною праці, види планів та джерела фінансування заходів по поліпшенню умов і охорони праці;
- методи та показники стану охорони праці, виробничого травматизму, професійно зумовених хвороб; класи умов праці за показниками шкідливості та небезпечності, важкості та напруженості трудового процесу, категорії та клас галузевих об'єктів по організаційні і технічні засоби безпеки праці;
- стан та правові основи цивільного захисту, його завдання та принципи побудови;
- свої обов'язки за напрямом професійної діяльності з урахуванням завдань у цивільному захисті.

вміти:

- володіти методами логічного моделювання небезпечних виробничих процесів у галузі;
- володіти методами аналізу небажаних наслідків; проводити інструктаж та навчання працівників галузі з питань охорони праці; розробляти та впроваджувати у виробництво раціональні режими праці та відпочинку, організації трудового процесу і робочих місць, механізації та автоматизації виробничих процесів;
- виявляти в умовах виробництва потенційні і реальні небезпеки, джерела, фактори та умови їх можливої дії на людину; визначати засоби та заходи колективного та індивідуального захисту працюючих; складати довгострокові, поточні та оперативні плани по охороні праці, визначати джерела їх фінансування; проводити розрахунки економічного збитку від небажаних наслідків та володіти методами визначення комплексної оцінки економічної ефективності заходів по поліпшенню умов та охорони праці; розробляти та впроваджувати системи управління ризиком (безпекою) на виробництві;
- проводити ідентифікацію, дослідження умов виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій та забезпечувати своєчасовані дії щодо їх попередження на об'єктах відповідно до своїх професійних обов'язків;
- застосовувати методику з прогнозування та оцінки обстановки в зоні надзвичайних ситуацій, (розраховувати параметри вражаючих чинників джерел надзвичайних ситуацій що контролюються і використовуються для

прогнозування, визначення складу сил, засобів і ресурсів для подолання наслідків надзвичайних ситуацій);
- зорганізовувати превентивні та оперативні (аварійні) заходи цивільного захисту.

3. Програма навчальної дисципліни

(затверджена Міністерством освіти і науки, молоді і спорту України від 29.12.2011 року)

Змістовий модуль 1. ***Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці. Система управління охороною праці в організації***

Тема 1. ***Міжнародні норми в галузі охорони праці***

Соціальне партнерство (соціальний діалог) в охороні праці. Соціальне партнерство як принцип законодавчого та нормативно-правового забезпечення охорони праці. Соціальний діалог в Європейському Союзі.

Охорона праці як складна складова соціальної відповідальності. Визначення та основні принципи соціальної відповідальності. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». Вимоги до забезпечення охорони праці в структурі соціальної відповідальності.

Законодавча основа Європейського з питань охорони праці. Охорона праці – частина соціальної політики ЄС. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці працівників».

Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.

Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці. Основні напрями співробітництва. Організація об'єднаних націй. Всесвітня організація охорони здоров'я. Міжнародна агенція з ядерної енергії. Міжнародна організація праці. Європейський Союз. Співпрацюють незалежних держав.

Тема 2. ***Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі***

Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі. Поняття нормативно-правових актів з питань охорони праці. Галузеві правила поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Складання інструкцій з охорони праці. Положення про організацію системи управління охороною праці в галузі.

Тема 3. ***Система управління охороною праці в організації***. Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП). Забезпечення функціонування та побудова СУОП в організації. Положення про СУОП, структура та зміст його розділів.

Елементи системи управління охороною праці, міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007. Політика в галузі охорони праці. Планування. Впровадження і функціонування СУОП. Перевірка і корегувальні дії. Аналіз з боку керівництва.

Примірний розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі. Пріоритет функцій забезпечення безпеки.

Тема 4. ***Ефективність функціональної структури СУОП.***

Планування заходів з охорони праці. Складання колективного. Види планування та контролю стану охорони праці. Виявлення, оцінка та зменшення ризиків небезпечних подій. Облік і аналіз показників охорони праці. Плани локалізації і ліквідації аварійних ситуацій й аварій. Мета та основні параметри планів. Аналітична та оперативна частини Плану.

Інтегровані системи менеджменту в галузі охорони праці. Основні складові інтегрованої системи менеджменту. Функціональні та організаційні особливості.

Галузеві системи управління охороною праці. Мета та принципи функціонування. Організаційна та функціональна структури СУОПГ.

Регіональні системи управління охороною праці, мета, принципи та основні функції. Служби охорони праці місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Змістовий модуль 2. ***Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків. Проблеми фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії в галузі.***

Тема 5. ***Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків.***

Загальні положення та визначення. Мета та завдання розслідування нещасних випадків. Обов'язки роботодавця щодо розслідування нещасних випадків. Обставини, за яких проводиться розслідування.

Встановлення зв'язку нещасного випадку з виробництвом.

Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і отруєнь на виробництві. Розслідування нещасних випадків. Спеціальне розслідування нещасних випадків. Розслідування професійних захворювань. Організація розслідування, склад комісій з розслідування, основні документи.

Розслідування та облік аварій. Розслідування інцидентів та невідповідностей.

Особливості розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру.

Дослідження та профілактика виробничого травматизму. Визначення економічного збитку від травматизму та професійних захворювань. Звітність та інформація про нещасні випадки, аналіз їх причин. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Розподіл травм за ступенем тяжкості. Методи дослідження виробничого травматизму.

Основні технічні та організаційні заходи щодо профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі.

Тема 6. ***Проблеми фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії в галузі.***

Аналіз умов праці у галузі за показниками шкідливості та небезпечності чинника виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. Атестація робочих місць. Загальні вимоги безпеки в галузі. Вимоги безпеки під час експлуатації основного технологічного обладнання під час обробітку, сівбі та збираної врожаю, при підготовці сировини та при виробництві продукції. Вимоги безпеки до розміщення обладнання та утримання робочих місць. Забезпечення безпеки контрольно-вимірювальних приладів, автоматизованих систем управління, сигналізації та зв'язку.

Вимоги до санітарного контролю за станом повітря робочої зони. Вимоги до засобів індивідуального захисту.

Особливості заходів електробезпеки на підприємствах галузі.

Вимоги безпеки до виробничих і допоміжних приміщень. Утримання території підприємств галузі. Особливості охорони праці при ремонтних роботах, під час вантажно-розвантажувальних робіт. Вимоги безпеки праці під час експлуатації систем опалення, вентиляції і кондиціювання повітря.

Вимоги до працівників певних категорій і порядок допуску їх до роботи.

Санітарно-гігієнічні вимоги до умов праці в галузі. Розрахунок засобів індивідуального захисту працівників Шкідливі хімічні речовини, біологічні чинники, виробничий пил. Вібрація, шум, інфразвук, ультразвук. Виробничі випромінювання. Мікроклімат робочої зони.

Важкість праці: Динамічні, статичні навантаження. Напруженість праці. Увага, напруженість аналізаторних функцій, емоційна та інтелектуальна напруженість, монотонність праці.

Змістовий модуль 3 ***Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях. Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах***

Тема 7. ***Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях***

Вимоги безпеки до лабораторних приміщень та обладнання для наукових досліджень.

Організація наукових досліджень та основні наукові проблеми в галузі охорони праці. Наукова база охорони праці. Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці, галузеві науково-дослідні інститути з питань охорони праці, відділи та лабораторії з питань охорони праці галузевих науково-дослідних інститутів. Кафедри охорони праці та інші підрозділи вищих навчальних закладів.

Програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Загальнодержавна (національна), галузеві, регіональні програми.

Аналіз професійного та виробничого ризиків. Аналіз, прогнозування, профілактика травматизму та професійної захворюваності. Аналіз потенційних небезпек та ризиків виробництва. Мета і методи аналізу. Використання статистичної звітності і актів розслідування нещасних випадків і професійних захворювань в аналітичній роботі. Показники частоти та тяжкості травматизму. Визначення комплексної оцінки заходів по поліпшенню умов та охорони праці. Автоматизовані системи управління охороною праці, обліку, аналізу та дослідження травматизму.

Тема 8. ***Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах***

Класи виробничих та складських приміщень по вибуховій та пожежній небезпеці. Вогнестійкість будівельних конструкцій і матеріалів.

Протипожежні перешкоди. Забезпечення безпечної евакуації персоналу. Пожежна безпека технологічного устаткування, електрообладнання, систем опалення, вентиляції. Державний пожежний нагляд. Пожежна профілактика при проектуванні і експлуатації промислових об'єктів, будинків, споруд, технологічного обладнання.

Пожежна сигналізація і зв'язок. Засоби гасіння пожеж. Протипожежне водопостачання. Первинні засоби пожежогасіння. Автоматичні засоби пожежогасіння на об'єктах галузі.

Змістовий модуль 4. ***Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві.***

Тема 9. ***Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці***

Органи державного нагляду за охороною праці. Основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Держгірпромнагляд. Права і відповідальність посадових осіб Держгірпромнагляду. Перелік питань для здійснення планових заходів державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці.

Проведення державного нагляду за охороною праці. Види та основні параметри проведення наглядових заходів.

Тема 10. ***Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві***

Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування.

Суб'єкти та об'єкти страхування. Види страхування. Страховий ризик і страховий випадок. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Правління Фонду. Виконавча дирекція Фонду. Страхові експерти з охорони праці, їх функції і повноваження. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Джерела фінансування Фонду. Страхові тарифи. Страхові виплати. Обов'язки та права суб'єктів страхування від нещасних випадків. Обов'язки Фонду. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника.

Змістовий модуль 5. Загальна підготовка з питань цивільного захисту.

Тема 11. ***Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій.*** Основи цивільного захисту в Україні. Основні поняття і визначення. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити надзвичайні ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні причини виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків. Моніторинг потенційно-небезпечних об'єктів.

Тема 12. ***Планування з питань цивільного захисту.*** Загальні принципи планування заходів цивільного захисту. Вимоги до складу, змісту та форми плануючих документів. Методика розроблення планів з попередження надзвичайних ситуацій.

Структура і зміст плану цивільного захисту об'єкта на мирний час і на особливий період. Довгострокові документи і документи підготовки цивільного захисту об'єкта

господарювання в поточному році. Плануючи документи з теоретичного і практичного навчання персоналу об'єкта господарювання до дій у надзвичайних ситуаціях.

Тема 13. Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист об'єктів господарювання. Оцінити вплив ударної хвилі при вибуху газоповітряної суміші. Визначити вплив ударної хвилі на людей та тварин. Розрахувати ступені руйнування об'єкта та їх характеристику. Оцінити послідовність вибуху газоповітряної суміші для визначення стійкості роботи об'єкта. Вивчити основні поняття та визначення пожежної безпеки. Категорії приміщень і будівель за вибухопожежною і пожежною небезпекою. Ознайомитись з класифікацією пожежонебезпечних та вибухонебезпечних зон. Проаналітувати систему протипожежного та противибухового захисту. Захист людей та матеріальних цінностей. Послідовно оцінити пожежну обстановку.

Тема 14. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного, біологічного зараження. Ознайомитись з основними поняттями оцінки радіаційної, хімічної, метеорологічної обстановки. Вивчити методи оцінки радіаційної обстановки при аварії на АЕС і послідовність її проведення. Визначити параметри зон забруднення радіоактивних речовин. Розв'язання типових завдань. Режими захисту при аварії на АЕС. Вивчити методи оцінки хімічної обстановки і послідовність її проведення. Розрахунок масштабів хімічного забруднення. Розв'язання типових завдань. Планування заходів із запобігання поширенню інфекційних захворювань з первинного осередку. Зона і осередок біологічного ураження. Ознайомитися з способами евакуації і розосередження міського населення в надзвичайних ситуаціях.

Тема 15. Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС. Освоїти методику оцінки інженерної обстановки. Зробити розрахунок необхідної кількості рятувальників і техніки. Оцінити збитки від наслідків надзвичайних ситуацій. Розрахувати збитки від втрати життя та здоров'я населення.

Змістовий модуль 6. Профільна підготовка з питань цивільного захисту.

Тема 16: Забезпечення заходів і дій в межах Єдиної системи цивільного захисту для профілю технології зберігання, консервування та переробки м'яса і молока. Стійкість діяльності об'єктів виробництва та переробки продукції тваринництва. Використання захисної тари і матеріалів для схову, виготовлення фасованих продуктів у надійному упакуванні. Способи герметизації транспортних засобів. Захист продовольчої сировини, напівфабрикатів води і готової продукції від зараження радіоактивними, отруйними речовинами і бактеріологічними засобами. Утилізація і знищення продуктів харчування, які не підлягають знезараженню.

Тема 17. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту для профілю технології зберігання, консервування та переробки м'яса і молока. Ознайомитись з основами продовольчої безпеки. Оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на рівень продовольчої безпеки та її місце в системі національної безпеки. Вивчити організацію моніторингу потенційних загроз харчовому виробництву. Індикатори продовольчої безпеки. Ознайомитись з формуванням та ефективністю використання державного резерву продовольства. Здатність держави задовольняти потреби населення продуктами харчування у разі виникнення військових конфліктів, стихійних явищ, аварій, епізоотій та епіфітотій. Організація моніторингу потенційних загроз харчовому виробництву з урахуванням геологічних, кліматичних, гідрологічних, біологічних факторів тощо.

1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма ПЦК						заочна форма					
	Всього	у тому числі					Всього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Охорона праці в галузі												
Змістовий модуль 1. ***Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці. Система управління охороною праці***												
Тема 1. Міжнародні норми в галузі охорони праці	2	1	1									
Тема 2. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі	3	2	1									
Тема 3. Система управління охороною праці в організації	2	1	1									
Тема4. Ефективність функціональної структури СУОП.	3	2	1									
Разом за змістовим модулем 1	**10**	**6**	**4**									
Змістовий модуль 2. ***Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків. Проблеми фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії в галузі.***												
Тема 5. Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків.	3	2	1									
Тема 6. Проблеми фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії в галузі.	3	2	1									
Разом за змістовим модулем 2	**6**	**4**	**2**									
Змістовий модуль 3 ***Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях. Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах***												
Тема 7. Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях.	4	2	2									

Тема 8. Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах	4	2	2									
Разом за змістовним модулем 3	**8**	**4**	**4**									
Змістовний модуль 4. ***Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві.***												
Тема9. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці	4	2	2									
Тема10. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві	6	4	2									
Разом за змістовним модулем 4	**10**	**6**	**4**									
Модуль 2. Цивільний захист												
Змістовний модуль 5. Загальна підготовка з питань цивільного захисту.												
Тема 11. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій.	10	4	2			4						
Тема 12. Планування з питань цивільного захисту.	4	4										
Тема 13. Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист об'єктів господарювання.	6		6									
Тема 14. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного, біологічного зараження.	6		2			4						

Тема 15. Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС.	4		2			2						
Разом за змістовним модулем 5	**30**	**8**	**12**			**10**						
Змістовний модуль 6. Профільна підготовка з питань цивільного захисту.												
Тема 16: Забезпечення заходів і дій в межах Єдиної системи цивільного захисту для профілю технології зберігання, консервування та переробки м'яса і молока.	15	4				11						
Тема 17. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту для профілю технології зберігання, консервування та переробки м'яса і молока.	15	2	4			9						
Разом за змістовним модулем 6	**30**	**6**	**4**			**20**						
ПДЗ												
Усього годин	***90***	***30***	***30***			***30***						

5. Теми лекційних занять

(денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми та план	Кількість годин
1	**Тема.** ***Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі*** 1.Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі. 2.Галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. 3.Положення про організацію системи управління охороною праці в галузі.	4
2	**Тема.** ***Система управління охороною праці в організації. Ефективність функціональної структури СУОП.*** 1.Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП). Забезпечення функціонування та побудова СУОП в організації. Положення про СУОП, структура та зміст його розділів. 2. Планування. Впровадження і функціонування СУОП. Перевірки і коригувальні дії. Аналіз з боку керівництва. 3.Примірний розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі.	8

	4.Планування заходів з охорони праці. Види планування та контролю стану охорони праці. Виявлення, оцінка та зменшення ризиків небезпечних подій. Облік і аналіз показників охорони праці. 5.Галузеві системи управління охороною праці. Мета та принципи функціонування. Організаційна та функціональна структури СУОПГ.	
3	**Тема.** ***Проблеми фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії в галузі.*** 1.Аналіз умов праці у галузі за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. 2.Загальні вимоги безпеки в галузі. Вимоги безпеки під час експлуатації основного технологічного обладнання, при підготовці сировини та при виробництві продукції. Вимоги безпеки до розміщення обладнання та утримання робочих місць. Забезпечення безпеки контрольно-вимірювальних приладів, автоматизованих систем управління, сигналізації та зв'язку. 3.Важкість праці: Динамічні, статичні навантаження. Напруженість праці. Увага, напруженість аналізаторних функцій, емоційна та інтелектуальна напруженість, монотонність праці.	4
4	**Тема 4. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій.** **План.** **1.** Основи цивільного захисту в Україні. Основні поняття і визначення. **2.** Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні причини виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків. Моніторинг потенційно-небезпечних об'єктів.	4
5	**Тема 5. Планування з питань цивільного захисту.** **План.** 1. Загальні принципи планування заходів цивільного захисту. 2. Методика розроблення планів з попередження надзвичайних ситуацій. Структура і зміст плану цивільного захисту об'єкта на мирний час і на особливий період.	4
6	**Тема 6. Забезпечення заходів і дій в межах Єдиної системи цивільного захисту для профілю промислове і цивільне будівництво.** **План.** 1. Норми проектування інженерно-технічних заходів цивільного захисту. 2. Вимоги інженерно-технічних заходів цивільного захисту до комунально-енергетичних систем міст та об'єктів господарської діяльності. 3. Захисні споруди цивільного захисту.	4
7	**Тема 7. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту для профілю промислове і цивільне будівництво.** **План.** **1.** Ознайомитись з загальними положеннями норм проектування інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) державних будівельних норм у частині захисних споруд цивільного захисту. **2.** Освоїти особливості розрахунків конструкції сховищ і протирадіаційних укриттів. Визначити коефіцієнт радіаційного захисту протирадіаційного укриття	2
	Разом	**30**

6. Теми практичних занять

(денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Розробка інструкцій з охорони праці	4
2	Складання колективного договору.	4
3	Атестація робочих місць за умовами праці	4
4	Логічне моделювання небезпек виробничих процесів та оцінка базового і припустимого ризику.	4
5	Розрахунок забезпеченості засобами індивідуального захисту працівників	4
6	Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій.	2
7	Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист об'єктів господарювання.	2
8	Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного, біологічного зараження.	2
9	Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС.	2
10	Спеціальна функція у сфері цивільного захисту для профілю технології виробництва продукції тваринництва та ветеринарії, технології зберігання, консервування та переробки м'яса і молока.	2
	Разом	**30**

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин **денна форма ПЦК**
1	**Тема.1.** Міжнародні норми в галузі охорони праці	2
4	**Тема 2.** Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі	2
3	**Тема 3.** Система управління охороною праці в організації.	2
4	**Тема 4.** Ефективність функціональної структури СУОП.	2
5	**Тема 5.** Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків.	2
6	**Тема 6.** Проблеми фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії в галузі.	2
7	**Тема 7.** Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях.	2
8	**Тема 8.** Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах	2
9	**Тема 9.** Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці	2
10	**Тема 10.** Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві	2
11	**Тема 11. Моніторинг та сценарний аналіз виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій.** **1.** Ознайомитись з основами цивільного захисту в Україні. Основні поняття і визначення. **2.** Прослідити моніторинг небезпек, що можуть спричинити надзвичайні ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні причини виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків. **3.** Визначити моніторинг потенційно-небезпечних об'єктів.	2

12	**Тема 12. Планування з питань цивільного захисту.** 1. Загальні принципи планування заходів цивільного захисту. 2. Методика розроблення планів з попередження надзвичайних ситуацій. 3. Структура і зміст плану цивільного захисту об'єкта на мирний час і на особливий період.	2
13	**Тема 13. Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист об'єктів господарювання.** 1. Оцінити вплив ударної хвилі при вибуху газоповітряної суміші 2. Визначити вплив ударної хвилі на людей та тварин 3. Розрахувати ступені руйнування об'єкта та їх характеристику 4. Оцінити послідовність вибуху газоповітряної суміші для визначення стійкості роботи об'єкта	2
14	**Тема 14. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження.** 1. Оцінити хімічну обстановку. Послідовність її проведення.Розрахунок масштабів хімічного забруднення. Розв'язання типових завдань.	2
15	**Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС.** 1 Розрахувати збитки від втрати життя та здоров'я населення.	2
	Разом	**30**

8. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

1.1. *Словесні*: пояснення, (евристична і репродуктивна), дискусія, інструктаж, виготовлення таблиць, графіків, опорних конспектів.

1.2. *Наочні*: демонстрація, ілюстрація, спостереження.

1.3. *Практичні*: лабораторний метод, практична робота.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання.

2.1.*Аналітичний*

2.2. *Методи синтезу*

2.3. *Індуктивний метод*

2.4. *Дедуктивний метод*

2.5. *Традуктивний метод*

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.

3.1. *Проблемний*

3.2. *Частково-пошуковий (евристичний)*

3.3. *Дослідницький*

3.4. *Репродуктивний*

3.5. *Пояснювально-демонстративний*

4. Активні методи навчання - використання технічних засобів навчання, використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій .

5. Інтерактивні технології навчання - використання мультимедійних технологій, інтерактивної дошки, діалогове навчання, співробітництво студентів.

9. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС
2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)
3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:
- рівень знань, продемонстрований на практичних, лабораторних заняттях;
- результати виконання та захисту лабораторних робіт;

- експрес-контроль під час аудиторних занять;
- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
- виконання аналітично-розрахункових завдань;
- написання звітів;
- результати тестування;
- письмові завдання при проведенні контрольних робіт;

10. Розподіл балів, які отримують студенти для заліку

Поточне тестування та самостійна робота								
Змістовний модуль1 - 2-10 балів	**Змістовний модуль2 –4 - 10 балів**	**Змістовний модуль 5 - 10 балів**	**Змістовний модуль 6 -10 балів**	**СРС**	**Разом за модулі та СРС**	**Атестація**	**Іспит**	**Сума**
Т1-Т6	Т7-Т10	Т11-Т15	Т16-Т17		55	15	30	100
10	10	10	10	15				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення (Охорона праці в галузі)

1. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Основи охорони праці» для студентів на 2013-2014 навчальний рік. Суми, СНАУ

2. Методичні вказівки до виконання лабораторних та практичних робіт з курсу „Охорона праці". Сумський НАУ, кафедра "Охорони праці". 2003-2013рр.

11. Методичне забезпечення (Цивільний захист)

1. Методичні вказівки для виконання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами усіх спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання-Суми, 2012 р., 22 с.

2. Методичні рекомендації для виконання самостійної роботи з дисципліни Цивільний захист» студентами усіх спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання-Суми, 2013р., 25 с.

3. Методичні вказівки щодо проведення практичних занятьдля студентів усіх спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання. Частина І. -Суми, 2014 р., 29 с.

4. Методичні вказівки для виконання практичних занять з дисципліни «Цивільний захист» для студентів усіх спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання. Частина II. -Суми, 2016 р., 29 с.

5.Методичні вказівки для виконання практичних занять з дисципліни «Цивільний захист» для студентів усіх спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання Частина III. -Суми, 2016 р., 22 с.

6. Методичні вказівки для виконання підрозділу «Безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами факультету Економіки і менеджменту освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання. - Суми, 2016 р., 16 с.

7. Методичні вказівки для виконання підрозділу «Безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами факультету промислового та цивільного будівництва освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання. - Суми, 2016 р., 18 с.

8. Методичні вказівки для виконання індивідуальних занять з дисципліни «Цивільний захист» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» заочної та дистанційної форм навчання. -Суми, 2016 р., 19 с.

9. Методичні вказівки для виконання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами факультету харчових технологій освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання. - Суми, 2014 р., 29 с.

10. Методичні вказівки для виконання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами інженерно технологічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та « магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання. - Суми, 2014 р., 16 с.

11. Методичні вказівки для виконання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами біолого-технологічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та « магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання . - Суми, 2014 р., 19 с.

12. Методичні вказівки для виконання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами факультету ветеринарної медицини освітньо-кваліфікаційного рівня « магістр» денної та дистанційної форм навчання . - Суми, 2014 р., 15 с.

13. Методичні вказівки для виконання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах студентами факультету агротехнологій та природокористування освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та « магістр» денної, заочної та дистанційної форм навчання . - Суми, 2014 р., 19 с.

12. Рекомендована література (Охорона праці в галузі)

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс законів про працю України.
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
4. Закон України «Про пожежну безпеку».
5. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку».
6. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».
8. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

9. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р.№ 1232 «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».
11. НПАОП 0.00-4.03-04 «Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 08.06.2004 р. № 151.
12. НПАОП 0.00-4.09-07 «Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 55.
13. НПАОП 0.00-4.11-07 «Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 56.
14. НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.
15. НПАОП 0.00-4.15-98 «Положення про розробку інструкцій з охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 р. № 9.
16. НПАОП 0.00-4.21-04 «Типове положення про службу охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. № 255.
17. НПАОП 0.00-4.33-99 «Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій. Наказ Держнаглядохоронпраці від 17.06.1999 р. № 112.
18. НПАОП 0.00-6.03-93 «Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві». Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.1993 р. № 132.
19. НПАОП 0.00-6.13-05 «Порядок організації державного нагляду за охороною праці та гірничого нагляду в системі Держнаглядохоронпраці України». Наказ Держнаглядохоронпраці від 30.03.2004 р. № 92.
20. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р.
21. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008 р.

Базова

1. Ткачук К. Н., Халімовський М. О., Зацарний В. В. та ін. Основи охорони праці: Підручник. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: Основа, 2006. – 444 с.
2. Пістун І.П., Березовецький А.П., Березовецький С.А. Охорона праці в галузі сільського господарства (рослинництво):Навчальний посібник.-Суми: ВТД»Університетська книга», 2009.-368 с.
3. Протогерейський О. С, Запорожець О. І. Охорона праці в галузі: Навч. посіб. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 268 с.
4. Основи охорони праці: Підручник / За ред. проф. В.В.Березуцького – Х.: Факт, 2005. – 480 с.
5. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: Навч. посіб. – 4-те вид., допов. і перероб. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
6. Третьяков О.В., Зацарний В.В., Безсонний В.Л. Охорона праці: Навчальний посібник з тестовим комплексом на CD/ за ред. К.Н. Ткачука. – К.: Знання, 2010. – 167 с. + компакт-диск.
7. Гогіташвілі Г. Г., Карчевські Є.-Т., Лапін В. М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 367 с.
8. Желібо Є. П., Баранова Н. І., Коваленко В.В. Охорона праці в органах державної податкової служби. Навч. посібник для ВНЗ. Ірпінь. - 2002.
9. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І. П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.

10. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: Загальні вимоги. Навчальний посібник. — К.: «Основа». 2011. - 551 с.

Допоміжна

1. ДБН В.2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення».
2. ДСанПіН 3.3.6.096-2002 Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів
3. ДСН 3.3.6.042-99 Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень.
4. ДСН 3.3.6.037-99 Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку.
5. ДСН 3.3.6.039-99 Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації
6. НПАОП 0.00-1.28-10 Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин. Наказ Держгірпромнагляду від 26.03.2010р. № 65
7. НПАОП 0.00-2.23-04 «Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат». Постанова Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 994.
8. НПАОП 0.00-8.24-05 «Перелік робіт з підвищеною небезпекою». Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.
9. Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі. Наказ МОЗ України та Держнаглядохоронпраці України від 23.09.1994 р. № 263/121.
10. ДСТУ 2293-99 «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять».
11. Гігієнічні нормативи ГН 3.3.5-8-6.6.1-2002 «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2001 № 528.
12. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.003-74 (1999) ССБТ «Опасные и вредные производственные факторы. Классификация».
13. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.230-2007 ССБТ. Системи управління охороною праці. Загальні вимоги.
14. ДБН 2.09.04-87 Адміністративні та побутові будівлі.
15. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р.
16. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 7.02.2008 р.
17. Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001р. № 559.
18. Директива Ради Європейських Співтовариств 89/391/ЕЕС «Про впровадження заходів, що сприяють поліпшенню безпеки й гігієни праці працівників».
19. Конвенція МОП 187 «Про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці».
20. Міжнародний стандарт SA8000: 2001 «Соціальна відповідальність». SAI SA8000: 2001 Social Accountability International.
21. Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 – «Настанова по соціальній відповідальності». ISO 26000: 2010 (Draft) Guidance on Social Responsibility.
22. Міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007 Occupational health and safety management systems – Requirements. Системи менеджменту охорони праці – Вимоги.
23. Міжнародний стандарт OHSAS 18002, Guidelines for the implementation of OHSAS 18001. Настанова по впровадженню OHSAS 18001.

Інформаційні ресурси

1. http://www.dnop.kiev.ua - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
2. http://www.mon.gov.ua - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
3. http://www.mns.gov.ua - Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.
4. http://www.social.org.ua - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
5. http://www.iacis.ru - Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
6. http://base.safework.ru/iloenc - Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
7. http://base.safework.ru/safework - Библиотека безопасного труда МОТ.
8. http://www.nau.ua - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
9. http://www.budinfo.com.ua - Портал «Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ».
10. http://www.oxpaha.ru - ОХРАНА. Интернет-газета о безопасности.
11. http://www.tehdoc.ru - Интернет-проект «Техдок.ру» - ресурс, посвященный вопросам охраны труда и промышленной безопасности.
12. http://www.tehbez.ru - Проект «Охрана труда в предпринимательстве», сегодня в рамках «Комплексной программы развития и поддержки малого предпринимательства в г. Москве».
13. http://www.kodeks-luks.ru - Нормативные документы в области охраны труда.
14. http://www.gazeta.asot.ru - Электронная версия газеты «Безопасность Труда и Жизни».
15. http://www.asot.ru -Центральный сайт Ассоциации специалистов по охране труда (РФ).

12. Рекомендована література (Цивільний захист)

Базова література

11. Конституція України. Основний закон. – К.- № 742-VII від 21.02.2014, ВВР, 2014, № 11, ст.143.
12. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року за N 5403-VI.
13. ДСТУ Б А.2.2-7:2010. Проектування. Розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у складі проектної документації об'єктів. Київ. – Мінрегіонбуд України, -2010.
14. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань. Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998.
15. Закон України " Про правовий режим воєнного стану". – К. Урядовий кур'єр, 14.06.2000.- №107.
16. Закон України " Про захист людини від інфекційних хвороб". – К. 06.04.2000. №1645-III.
17. Закон України " Про зону надзвичайної екологічної ситуації". – К.13.07.2000.-№1908- III.
18. Закон України " Про об'єкти підвищеної небезпеки". – К.18.01.2001.-№2245- III.
19. Закон України " Про зону надзвичайної екологічної ситуації" від 13.07.00. №08-III.
20. Закон України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1991. – № 16. – Ст. 198; 1992., № 13. – Ст. 177.

21. Закон України " Про правовий режим надзвичайного стану". - К.Урядовий кур'єр, 14.06.2000.-№107.
22. Закон України " Про аварійно – рятувальні служби". - К.Урядовий кур'єр, 14.12.1999. - №1281.
23. Закон України " Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру". - К.Урядовий кур'єр, 16.09.2000. - №149.
24. Постанова КМ України " Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій" від 16.02.98 №174 (Із зм. і доп., внесеними постановами КМ України від 24.09.99 №1763, від 21.10.99 №43.
25. Постанова КМ України " Про порядок формування розміщення та проведення операцій з матеріальними цінностями Державного резерву" від 08.10.97року №1129.
26. Постанова КМ України " Про номенклатуру та обсяги продукції Державного матеріального резерву" від 07.08.98 року №1245-46.
27. Постанова КМ України " Про розбронювання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву та створення запасів матеріально-технічних ресурсів для виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій" від 15.04.97 року №338-027.
28. Постанова КМ України " Про затвердження особливостей формування та проведення операцій з матеріальними цінностями мобілізаційного резерву" від 29.01.98 року №100-03.
29. Постанова КМ України " Про затвердження Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях" від 15.02.99 №2.
30. Постанова КМ України " Про Основні засади створення в Україні підсистеми рятування і ліквідації небезпечних забруднень на воді єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру" від 5.10.98 №1599.
31. Постанова кабінету України " Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру" К.03.08.1998.-№1198.
32. Указ Президента України " Про систему реагування на надзвичайні ситуації на водних об'єктах" від 15.06.01 №436/2001.
33. Бикова О.В. Болієв О.В., Деревянський Д.М., Єлісеєв В.Н., Миронець С.М., Осипенко С.І., Півень Ю.О. та інш. Основи цивільного захисту: Навч. посібник К: 2008.– 223 с.
34. Васійчук В.О., Гончарук В.С., Качан С.І., Мохняк С.М. Основи цивільного захисту: Навч. посібник / Львів, 2010.- 384 с.
35. Гончарук В.С., Качан С.І., Орел С.М., Пуцило В.І., «Оцінка обстановки у надзвичайних ситуаціях». Навчальний посібник, Видавництво НУ «Львівська політехніка». Львів, 2004р.,- 136с.
36. Євдін О.М., Могильниченко В.В. та ін. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.1. "Техногенна та природна небезпека". Т.3."Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) та містобудування".Посібник.- К.: КІМ, 2007, 2008.- 636 с.,- 152 с.
37. Михайлюк В.О. Цивільний захист: Навчальний посібник. Ч.3: Цивільна оборона. – Миколаїв: УДМТУ, 2002.- 155 с.
38. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навч. посібник.– К: Центр учбової літератури, 2008.– 158 с.
39. Осипенко С.І., Іванов А.В. "Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту". Навчальний посібник. -К., 2008. -286с.
40. Русаловський А.В., Венцичанський В.Н. Цивільний захист: Навч. Посіби./За наук.ред. Запорожця О.І., -К.: АМУ, 2008, -250с.
41. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник.– К: Знання-Прес, 2007.– 487 с.
42. Сусло С.Т., Заплатинський В.М., Харамда Г.М. Цивільний захист: Навч. посібник/ За ред.. проф.. М.О. Білявковича.– К.: Арістей, 2007.– 386 с.

Допоміжна література

1. Бегун В.В., Бегун С.В., Широков С.В. Казачков И.В., Литвинов В.В., Письменный Е.Н. Культура безопасности на ядерныхобъектахУкраины. Учебн. пособие. – К. НТУУ КПИ, 2009, -363с.
2. Довідник з цивільної оборони / Г.Г. Міговіч, ЗАТ "Українська технологічна група". К. – 1998. – 526с.
3. Джигрей В.С., Жидецький В.Ц., Безпека життєдіяльності. Львів "Афіша",1999.-252с.
4. Депутат О.П., Коваленко І.В., Мужик І.С., Цивільна оборона. Навчальний посібник / За ред. Канцина П.І. - Львів, "П.П. Васильович К.І.", 2005-338 с.
5. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.Вип.3.Під заг.ред. В.В.Дурдинця- Київ: Агенство "Чорнобильінтерінформ", 2001.-532с.
6. Програма дій " Порядок денний на XXI сторіччя". К.:" Інтерсфера" , 2000.-359 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України http://www.president.gov.ua/.
2. Верховна Рада України http://www.rada.kiev.ua .
3. Кабінет Міністрів України http://www.kmu.gov.ua/.
4. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України http://www.mon.gov.ua, www.osvita.com.
5. Міністерство екології та природних ресурсів України http://www.menr.gov.ua/.
6. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи http://www.mns.gov.ua/.
7. Рада національної безпеки і оборони України http://www.rainbow.gov.ua/.
8. Постійне представництво України при ООН http://www.uamission.org/.
9. Північноатлантичний альянс (НАТО) http://www.nato.int/.
10. Новини про поточні події у світі, в т. ч. про надзвичайні ситуації http://www.100top.ru/news/ (російською мовою).
11. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території http://www.scgis.ru/russian/.
12. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру http://chronicl.chat.ru/.
13. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства http://vulcan.wr.usgs.gov/ (англійською мовою).
14. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України http://www.erriu.sktel.net/index.htm.
15. http://www.dnop.kiev.ua - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
16. http://www.social.org.ua - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
17. http://base.safework.ru/iloenc-Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.